

Verslag van het minisymposium rond het advies van de Onderwijsraad: *De school en gedragsproblemen*

9 februari 2010, locatie: Transvaal College / J.C. Pleysierschool, Den Haag

De school en gedragsproblemen

'De sleutel tot succes ligt in structuur en relatie'. Hiermee gaf raadslid Joke Reijman tijdens een door de Onderwijsraad georganiseerd minisymposium over gedragsproblemen in het onderwijs op 9 februari jl. de belangrijkste conclusie weer van het bijbehorend raadsadvies. De aanpak van probleemgedrag is voor scholen en leraren een voortdurende zoektocht. Zeker bij agressief en asociaal gedrag gericht op de leraar en medeleerlingen. Soms lijkt het gedrag weer onder controle, maar staat de leerling plotseling weer boos en afwijzend voor de leraar. En dat terwijl er nog meer leerlingen in de klas zitten met wie het niet zo goed gaat.

Deze situatie vormt de aanleiding voor de bewindslieden van OCW om de Onderwijsraad te vragen om advies over leerlingen met gedragsproblemen in basisonderwijs, voortgezet onderwijs, mbo en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Hoofdvraag: Hoe kan het onderwijs aan leerlingen met gedragsproblemen verbeterd worden? Welke rol heeft de overheid hierin? Het advies *De school en gedragsproblemen* geeft antwoord op deze vragen. Het advies wordt op 15 februari 2010 gepubliceerd en is vanaf deze datum ook te downloaden vanaf deze site.

Nuchtere houding tegenover labelen van probleemgedrag

Welke gedragsproblemen komen in het onderwijs voor, is er een toename van probleemgedrag te zien? En hoe zou het scholenveld zich moeten opstellen tegenover het labelen of classificeren van gedragsproblemen? De raad concludeert dat het scholenveld en de bewindslieden van OCW nuchter en kritisch zouden moeten staan tegenover de steeds verfijndere classificatie van probleemgedrag en het dagelijks gebruik van classificerende termen om probleemgedrag te beschrijven. Is een leerling daar op termijn mee gebaat? Onderzoek wijst uit dat veel gedragingen - óók gedrag met een biologische oorsprong - meestal te beïnvloeden is door de betrokken leerlingen zelf, met behulp van leraren, schooldirecteuren, ouders en hulpverleners. Dit besef is bepalend voor de houding van de genoemde betrokkenen, voor hun reactie op het gedrag en daarmee ook van invloed op de ontwikkeling van het gedrag. Het gaat erom leerlingen te leren hun eigen leven met al zijn mogelijke beperkingen niet te ondergaan maar gaandeweg meer en meer zelfverantwoordelijkheid te nemen.

Handelen van scholen en leraren centraal

Hoe handelen scholen en leraren als het om gedragsproblemen gaat? Wat werkt en wat niet? De conclusie van het advies is dat het werken aan gedragsproblemen op school begint met sterk onderwijs door een professioneel lerarenteam. Dit gebeurt in een duidelijk gestructureerde school met heldere regels en een positief schoolklimaat. Daarbinnen is er voldoende aandacht en ruimte voor persoonlijke relaties tussen leraren en leerlingen. Binnen het traject passend onderwijs wordt momenteel gewerkt aan een landelijk referentiekader. Deze kent een niveau van basiszorg, elk school zou deze zorg moeten bieden. Deze basiszorg is volgens de raad gebaseerd op de twee pijlers van de pedagogiek: structuur en relatie. Het basiszorgaanbod voor alle leerlingen bestaat aldus uit een helder pedagogisch-didactisch klimaat waarin leerlingen zich gekend weten, er een duidelijk gestructureerd onderwijsaanbod (met bijbehorende didactiek) is, en gewenst gedrag wordt vastgesteld, geoefend en beloond en ongewenst gedrag genegeerd en zo nodig bestraft. De raad doet op basis van deze conclusie verschillende aanbevelingen.

Aanbevelingen

De raad is zoals gezegd van mening dat een nuchtere houding ten aanzien van classificatie van probleemgedrag gewenst is, en vraagt betrokkenen (scholen, leraren maar ook overheid), deze houding te onderschrijven en uit te dragen. Het etiketteren van een probleem of een stoornis kan helpen maar hindert soms ook in de verdere loopbaan van de leerling. Het gaat erom leerlingen op te voeden tot zelfverantwoordelijkheid. Signaleren van (probleem)gedrag is goed, maar diagnosticeren is voorbehouden aan experts. De leraar heeft een cruciale rol in het omgaan met gedragsproblemen, en hij (of zij) verdient steun van de school. Dit kan de school doen door een duidelijke visie te hebben, heldere verwachtingen te hebben, ruimte te bieden voor professionalisering, een goede (zorg)infrastructuur te bieden op school en door te werken aan goede samenwerkingsrelaties met partijen buiten de school. Verder pleit de raad voor het opnemen van het vak handelingsgerichte omgang met gedragsproblemen in het kerncurriculum van de

lerarenopleidingen, en houdt hij een pleidooi voor het delen van kennis - in een academische werkgemeenschap – tussen praktijk, leraren, scholen en ouders, en wetenschap.

Minisymposium op de J.C. Pleysierschool

Voorafgaand aan de publicatie heeft de raad een minisymposium georganiseerd. In aanwezigheid van 70 gasten – waaronder ervaringsdeskundigen, leraren, schoolleiders (regulier en speciaal onderwijs), beleidsmakers en gedragswetenschappers - heeft de raad zijn advies gepresenteerd en toegelicht. Dit symposium kwam tot stand in samenwerking met de J.C. Pleysierschool te Den Haag, een school voor voortgezet speciaal onderwijs voor cluster vier leerlingen. De Pleysierschool verzorgt onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen van 12-18 jaar. De school weet dan ook goed hoe sterk het onderwijsproces beïnvloed wordt door moeilijk gedrag van leerlingen. De Pleysierschool kent 9 locaties en een dienst Ambulante Begeleiding. Medewerkers van deze dienst begeleiden in totaal rond 500 leerlingen die deelnemen aan het regulier voortgezet onderwijs. Het symposium vond plaats in een tot congresruimte omgetoverde gymzaal van het Transvaal College. In dit prachtige nieuwe gebouw volgen 170 leerlingen sinds 2006 onderwijs en werktrajecten op het niveau van het vmbo en het praktijkonderwijs. Kees Richel, directeur van de J.C. Pleysierschool, vertelde in zijn openingswoord dat er in de laatste jaren een toename is van leerlingen met forse en meervoudige gedragsproblemen waardoor de werkdruk toeneemt en ook het belang van methoden gericht op gedragsbeïnvloeding en -verandering.

Joke Reijman presenteerde na het openingswoord het raadsadvies. Daarna gaven twee velddeskundigen hun visie op het omgaan met gedragsproblemen op school (Madelon Kruijff, Rector Teyler College Haarlem en Els Westerhuis, Directeur Transvaal College Den Haag). Vervolgens sprak Aryan van der Leij (Hoogleraar Orthopedagogiek UvA, als externe deskundige betrokken bij het raadsadvies) over het belang van kennisdelen en rondde de voorzitter van de raad (Fons van Wieringen) de bijeenkomst af.

Positief klimaat en structuur via CAREBAGS

‘Jullie hebben het uitstekend gedaan, hartstikke goed hoor, geweldig!’ En daarom krijgen jullie een certificaat zodat je je deze dag altijd zult blijven herinneren’ Gastvrouw van het symposium, Els Westerhuis, directeur van het Transvaal College, brengt haar woorden over het belang van een positieve houding direct in de praktijk. Na afloop van het symposium bedankt ze de twee leerlingen die, gekleed in keurig wit, de hapjes en drankjes hebben rondgebracht. Ze stralen. Het op deze wijze belonen van ‘oké gedrag’ past feilloos binnen de planmatige aanpak van gedragsproblemen van het Transvaal College. Deze aanpak is af te korten als CAREBAGS. Leerlingen hebben behoefte aan CARE (Competentie, Autonomie, Relatie en Engagement). Deze zaken vormen het uitgangspunt van het pedagogisch klimaat op school. Vertaald naar de praktijk gaat het om zaken als een positieve relatie met de mentor en de leraren, het uitspreken van positieve verwachtingen, positieve feedback geven, mogelijkheden tot time out bieden, consequenties verbinden aan onacceptabel gedrag en de verantwoordelijkheid voor het gedrag zoveel mogelijk leggen bij de leerling.

Om ‘CARE’ te bereiken is het onderwijs gericht op ‘BAGS’: Beschermende factoren, Adaptief onderwijs, Gedragsverandering, en Samenwerking/Systematisch werken. Bij *beschermende factoren* gaat het om het zoeken naar de kracht van de leerling. Transvaal College heeft daarom de status van ‘Kunstmagneet school’ verworven en heeft een topsport klas ingericht. *Adaptief onderwijs* wordt vertaald in het leren op de eigen niveau en goed klassenmanagement. En bij *gedragsverandering* staat het inzetten van een reeks methodieken centraal zoals het negeren van negatief gedrag en het belonen van positief gedrag en de ‘Stop-Denk-Doe’ methode. En dit alles in *samenwerking* met ketenpartners, maar vooral met de leerlingen en de ouders zelf. De leraren steunen elkaar en werken aan verhoging van hun kennis en vaardigheden door leren op de werkplak: een open cultuur met onderlinge klassenbezoeken en videotraining. Het individuele handelingsplan is als het ware de as waar dit alles om draait en wordt gebruik als centrale sturingsdocument per individuele leerling.

Schoolregels

‘De schoolregels hangen door de hele school’. Zo geeft Madelon Kruijff aan dat er op het Teyler College veel belang gehecht wordt aan structuur en duidelijkheid. In haar bijdrage benadrukte ze verder hoe belangrijk het is om niet alleen over, maar ook mét leerlingen te praten en om contact te zoeken en behouden met ouders. En over de rol van de leraar zegt Madelon: ‘Een probleem is iets waar je niet mee kan omgaan’. Daarmee bedoelt zij dat de ene leraar wel in staat is met leerling met moeilijk gedrag om te gaan en de andere niet. De laatste zal wellicht eerder geneigd zijn te spreken van een ‘draak van een leerling’ of zelfs van een gedragsstoornis, omdat hij of zij niet met het gedrag weet om te gaan. Niet

elke leraar is in staat zijn eigen aandeel te zien in het moeilijke gedrag van een kind, terwijl gedrag wel altijd in wisselwerking tussen betrokkenen tot stand komt. Ook de grens van wat een school 'aan kan' is afhankelijk van de deskundigheid van de leraren. Het is dus van groot belang dat leraren de nodige kennis en vaardigheden in huis hebben op het gebied van gedragsproblemen. Daarom zet het Teyler College een belangrijk deel van haar budget voor deskundigheidsbevordering hiervoor in.

Academische werkgemeenschap

Tot slot benadrukte Aryan van der Leij het belang van kennisdeling. Er bestaan uiteenlopende methodieken en handleidingen op het gebied van de aanpak van gedragsproblemen. Deze kennis kan beter gebundeld en toegankelijker aangeboden worden. Bewindslieden kunnen overwegen een *Academische Werkgemeenschap Gedragsproblemen & Onderwijs* te laten opzetten. Hierin werken wetenschap, hbo's, lerarenopleiders, de educatieve infrastructuur en scholen (regulier en speciaal onderwijs) samen. Doel: ontwikkeling, toetsing en implementatie van kennis en instrumenten rond gedragsproblemen in het onderwijs en het beantwoorden van vragen van individuele leraren en scholen op dit terrein.